

Kristien Hemmerechts. *Wit zand*. Atlas

Het begint met regen, het eindigt met zand. Op de eerste bladzijde van *Wit zand*, de nieuwe roman van Kristien Hemmerechts, lezen we: 'Regen gutste tegen het raam van kamer veertien en sijpelde door de kieren tussen het kozijn en het glas naar binnen'. Op de laatste bladzijde fluistert een van de hoofdpersonen: 'Ooit zal wit zand zich over ons sluiten, zoals het zich heeft gesloten over Pipo die stierf op een trap, en over het meisje dat werd verpletterd tussen een auto en een boom, en over Maja die ik nooit echt heb gekend. Het zal onze neus en mondholte vullen, onze oren en onze ogen'.

Symbolische beelden zijn dit, ongetwijfeld. De regen staat, naar ik vermoed, voor het elementaire geweld dat in de levens van mensen binnendringt om er verwarring te stichten. Het witte zand, een evident doodssymbool, verwijst naar de vergankelijkheid waaraan elk leven onderhevig is. 'Wit zand vulde de bunkers op het strand en de buiken van de drenkelingen. Het dekte al wie hier ooit gesneuveld was toe', heet het in de slotregels, een herinnering aan het prachtige einde van James Joyce's verhaal 'The dead' uit *Dubliners*, waar de sneeuw die gestadig uit de hemel boven de Ierse hoofdstad valt een soortgelijke - verzoenende - functie vervult.

Het witte zand verenigt in een alomvattend beeld de vele afzonderlijke verhalen waaruit de roman is opgebouwd en suggereert achteraf een samenhang die in de details minder gemakkelijk valt terug te vinden. Net als in haar vorige roman *Zonder grenzen* laat Kristien Hemmerechts de werkelijkheid schijnbaar ongehinderd haar gang gaan. Het verhaal lijkt van toevalligheden aan elkaar te hangen. Allerlei personages worden beschreven, wier levens elkaar kruisen, zonder dat men de indruk krijgt dat hieraan een dwingende noodzaak ten grondslag ligt.

De afstand die in het beeld van het witte zand ligt besloten, opent niettemin het zicht op wat de individuele levens die ter sprake komen gemeenschappelijk hebben. Hoewel iedereen in een eigen wereld leeft, ten prooi aan hoogst persoonlijke obsessies en verlangens, is het onmiskenbaar dat allen gebukt gaan onder hetzelfde menselijke tekort. Hemmerechts heeft in haar boek zoveel beschadigde levens samengebracht, dat men alleen maar kan concluderen dat beschadiging blijkbaar de essentie uitmaakt van het aardse lot.

Wit zand biedt aldus een geconcentreerde versie van haar particuliere comédie humaine, waarmee men ook al in vroegere romans en verhalen heeft mogen kennismaken. Erg komisch gaat het overigens bij Hemmerechts niet toe, humor is helaas niet haar sterkste kant, maar misverstanden zijn er in overvloed en die onthullen op z'n minst een zekere ironische moedwilligheid in de activiteiten van het noodlot. Zo komt er in de hele roman niet een verhouding voor, of het nu gaat om mannen en vrouwen of om ouders en kinderen, die niet berust op de een of andere vorm van kortsluiting.

Hemmerechts' wereld doet denken aan een doolhof waarin haar personages hopeloos verdwalen, totdat zij zich realiseren dat er geen uitweg bestaat, behalve de dood. Zo vergaat het ook de twee hoofdpersonen, die in het eerste hoofdstuk een nacht doorbrengen in de hotelkamer waar de regen binnensijpelt. Elizabeth is een 46-

jarige gescheiden vrouw met een vadercomplex, vergeefs op zoek temidden van vele minnaars naar de ideale man; Paul is een bijna 50-jarige weduwnaar, die zich diep in zijn hart nog altijd beschouwt als 'mama's brave jongen' en die in het laatste hoofdstuk over het witte zand begint te fluisteren. Van de roman vormen zij de beide polen; om hun as wentelt zich een onoverzichtelijke wereld van vaders, moeders, zonen, dochters, vrienden, vriendinnen, hotelpersoneel en toevallige passanten, die ook allemaal hun plaats in het geheel opeisen.

Aan dramatische gebeurtenissen bestaat intussen geen gebrek. Terwijl Elizabeth met Paul in het Noordfranse Wissant een hotelkamer deelt, rijdt haar zoon Marius in Brussel een jong meisje dood. Even later sterft het zoontje van de hotel-eigenaar, nadat het ventje door zijn vader van de keldertrap is geduwd. Bij Cap Blanc-Nez is dan al het met zand volgestouwde lijk van een zwarte vrouw aangespoeld, vermoord wellicht door een obscuur clubje neo-fascisten dat de omgeving van de badplaats onveilig maakt.

De neo-fascisten geven de roman een actueel, ietwat modieus tintje, terwijl de rest van de thematiek eerder tijdloos aandoet. Wat mij betreft had dit neo-fascisme achterwege kunnen blijven, ook al laat Hemmerechts het niet helemaal uit de lucht vallen. Een van de Vlaamse hoofdpersonen (Paul) zadelt zij op met een familie van collaborateurs en de Franse hoteleigenaar, zoon van een tijdens de oorlog geliquideerde Engelse agent, voorziet zij van een obsessie voor bunkers.

Wie dat wil zou de oorlog bovendien kunnen opvatten als een metafoor voor wat zich tussen de personages afspeelt. Per slot van rekening hebben hun onderlinge relaties wel iets van een slagveld, en dat daarbij af en toe ook echte doden vallen, hebben we al gezien. Maar erg overtuigend, laat staan origineel kan deze metafoor toch niet worden genoemd. Ik betwijfel dan ook of zij als zodanig is bedoeld. De enige expliciete metafoor bevindt zich aan het eind, in de vorm van het witte zand dat ook de titel van de roman heeft geleverd.

Wit zand is een overwegend realistisch geschreven roman. Hemmerechts kruipt voor kortere of langere duur in de huid van de verschillende personages en wat zij meemaken, voelen en denken moet maar voor zichzelf spreken. Dat heeft als bezwaar, dat van veel voorvallen amper duidelijk wordt wat zij te betekenen hebben en of zij wel iets te betekenen hebben. In het verhaal ontbreekt de samenhang, de dwingende lijn, die pas zichtbaar wordt wanneer men datzelfde verhaal van een afstand bekijkt en ontdekt hoe iedereen in feite op dezelfde manier in zijn of haar beperkte blikveld zit opgesloten.

Dat deze realistische verteltrant opzet is, lijkt mij moeilijk te betwijfelen. Niet toevallig laat Hemmerechts een van haar hoofdpersonen bijna het hele boek door een detective lezen, waarin een koene speurder ten slotte alle raadsels oplost. In Wit zand wordt vrijwel geen enkel raadsel opgelost. Wat valt er ook op te lossen aan verongelukte meisjes, doodgevallene jongetjes, geliquideerde vaders, aan kanker gestorven echtgenotes, mislukte zonen, buitenechtelijke kinderen en op misverstand en kortsluiting gebaseerde relaties?

Kristien Hemmerechts confronteert haar lezers niet zozeer met intrigerende raadsels, als wel met een weinig opwekkende selectie uit de feiten van het bestaan. Zij

doet dat in een onopgesmukte, zelfs een beetje grijze taal, die het hier nu eens niet storende effect heeft dat de verschillen tussen de personages eerder kleiner worden dan groter. Misschien kan zij niet anders, maar als dat zo is, dan heeft zij in deze roman van haar beperkingen een niet geringe kracht weten te maken. Want onwillekeurig schemert in de grijsheid van de woorden al iets van het witte zand, waarin de wereld die wordt opgeroepen volgens het slotbeeld gedoemd is te verdwijnen.

(de Volkskrant, 5-2-1993)